From welfare to warfare: military Keynesianism

Warmongering has reached fever pitch in Europe. It all started with the US under Trump deciding that paying for the military 'protection' of European capitals from potential enemies was not worth it. Trump wants to stop the US paying for the bulk of the financing of NATO and providing its military might and he wants to end the Ukraine-Russia conflict so he can concentrate US imperialist strategy on the 'Western hemisphere' and the Pacific, with the aim of 'containing' and weakening China's economic rise.

Trump's strategy has panicked the European ruling elites. They are suddenly concerned that Ukraine will lose to the Russian forces and before long Putin will be at the borders of Germany or as UK premier Keir Starmer and a former head of MI5 both claim, *"in British streets".*

Whatever the validity of this supposed danger, the opportunity has been created for Europe's military and secret services to 'up the ante' and call for an end to the so-called 'peace dividend' that began after the fall of the dreaded Soviet Union and now begin the process of rearmament. The EU Foreign Policy Chief Kaja Kallas spelt out the EU's foreign policy as she saw it: *"If together we are not able to put enough pressure on Moscow, then how can we claim that we can defeat China?"*

Several arguments are offered for rearming European capitalism. Bronwen Maddox, director of Chatham House, the international relations 'think-tank', which mainly presents the views of the British military state, kicked it off with the claim that "*spending on 'defence' "is the greatest public benefit of all"* because it is necessary for the survival of 'democracy' against authoritarian forces. But there is a price to be paid for defending democracy: *"the UK may have to borrow more to pay for the defence spending it so urgently needs. In the next year and beyond, politicians will have to brace themselves to reclaim money through cuts to sickness benefits, pensions and healthcare."* She went on: *"If it took decades to build up this spending, it may take decades to reverse it,"* so Britain needs to get on with it. *"Starmer will soon have to name a date by which the UK will meet 2.5 per cent of GDP on military spending — and there is already a chorus arguing that this figure needs to be higher. In the end, politicians will have to persuade voters to surrender some of their benefits to pay for defence."*

Martin Wolf, the liberal Keynesian economic guru of the Financial Times, launched

in: *"spending on defence will need to rise substantially. Note that it was 5 per cent of UK GDP, or more, in the 1970s and 1980s. It may not need to be at those levels in the long term: modern Russia is not the Soviet Union. Yet it may need to be as high as that during the build-up, especially if the US does withdraw."*

How to pay for this? *"If defence spending is to be permanently higher, taxes must rise, unless the government can find sufficient spending cuts, which is doubtful."* But don't worry, spending on tanks, troops and missiles is actually beneficial to an economy, says Wolf. *"The UK can also realistically expect economic returns on its defence investments. Historically, wars have been the mother of innovation."* He then cites the wonderful examples of the gains that Israel and Ukraine have made from their wars: *"Israel's "start up economy" began in its army. The Ukrainians now have revolutionised drone warfare.*" He does not mention the human cost involved in innovation by war. Wolf moves on: *"The crucial point, however, is that the need to spend significantly more on defence should be viewed as more than just a necessity and also more than just a cost, though both are true. If done in the right way, it is also an economic opportunity."* So war is the way out of economic stagnation.

Wolf shouts that Britain needs to get on with it: *"If the US is no longer a proponent and defender of liberal democracy, the only force potentially strong enough to fill the gap is Europe. If Europeans are to succeed with this heavy task, they must begin by securing their home. Their ability to do so will depend in turn on resources, time, will and cohesion ….. Undoubtedly, Europe can substantially increase its spending on defence."* Wolf argued that we must defend the vaunted *"European values"* of personal freedom and liberal democracy. *"To do so will be economically costly and even dangerous but necessary… because "Europe has 'fifth columns' almost everywhere."* He concluded that *"If Europe does not mobilise quickly in its own defence, liberal democracy might founder altogether. Today feels a bit like the 1930s. This time, alas, the US looks to be on the wrong side."*

'Progressive conservative', FT columnist Janan Ganesh spelt it out baldly: *"Europe must trim its welfare state to build a warfare state. There is no way of defending the continent without cuts to social spending."* He made it clear that the gains working people made after the end of WW2 but were gradually whittled away in the last 40 years must now be totally dispensed with. *"The mission now is to defend Europe's lives. How, if not through a smaller welfare state, is a better-armed continent to be funded?*" The golden age of the post-war welfare state is not possible anymore. *"Anyone under 80 who has spent their life in Europe can be excused for regarding a giant* (sic – MR) *welfare state as the natural way of things. In truth, it was the product of strange historical circumstances, which prevailed in the second half of the 20th century and no longer do."*

Yes, correct, the gains for working people in the golden age were the exception from the norm in capitalism ('strange historical circumstances'). But now *"pension and healthcare liabilities were going to be hard enough for the working population to meet even before the current defence shock…..Governments will have to be stingier with the old. Or, if that is unthinkable given their voting weight, the blade will have to fall on more productive areas of spending … Either way, the welfare state as we have known it must retreat somewhat: not enough that we will no longer call it by that name, but enough to hurt."* Ganesh, the true conservative, sees rearmament as an opportunity for capital to make the necessary reductions in welfare and public services. *"Spending cuts are easier to sell on behalf of defence than on behalf of a*

generalised notion of efficiency…. Still, that isn't the purpose of defence, and politicians must insist on this point. The purpose is survival." So so-called 'liberal capitalism' needs to survive and that means cutting living standards for the poorest and spending money on going to war. From welfare state to warfare state.

Poland's Prime minister Donald Tusk took the warmongering up another notch. He said that Poland *"must reach for the most modern possibilities, also related to nuclear weapons and modern unconventional weapons"*. We can presume that 'unconventional' meant chemical weapons? Tusk: "*I say this with full responsibility, it is not enough to purchase conventional weapons, the most traditional ones."*

So nearly everywhere in Europe, the call is for increased 'defence' spending and rearmament. European Commission President Ursula von der Leyen has proposed a Rearm Europe Plan which aims to mobilise up to €800 billion to finance a massive ramp-up in defence spending. *"We are in an era of re-armament, and Europe is ready to massively boost its defence spending, both to respond to the short-term urgency to act and to support Ukraine, but also to address the long-term need to take on more responsibility for our own European security,"* she said. Under an 'emergency escape clause', the EU Commission will call for increased spending on arms even if it breaks existing fiscal rules. Unused COVID funds (E90bn) and more borrowing through a "new instrument" will follow, to provide €150 billion in loans to member states to finance joint defence investments in pan-European capabilities including air and missile defence, artillery systems, missiles and ammunition, drones and anti-drone systems. Von der Leyen claimed that if EU countries increase their defence spending by 1.5% of GDP on average, €650 billion could be freed up over the coming four years. But there would be no extra funding for investment, infrastructure projects or public services, because Europe must devote its resources for preparing for war.

At the same time, as the FT put it, the British government *"is making a rapid transition from green to battleship grey by now placing defence at the heart of its approach to technology and manufacturing."* Starmer announced a rise in defence spending to 2.5% of GDP by 2027 and an ambition to reach 3% into the 2030s. Britain's finance minister Rachel Reeves, who has been steadily cutting spending on child credits, winter payments for the aged and disability benefits, announced that the remit of the Labour government's new National Wealth Fund would be changed to let it invest in defence. British arms manufacturers are cock a hoop. "*Leaving aside the ethics of weapons production, which deters some investors, there is plenty to like about defence as an industrial strategy"* said one CEO.

As much as the situation may seem acute, there is already a clear group of beneficiaries from the massive spending programmes: the EU defence industry.

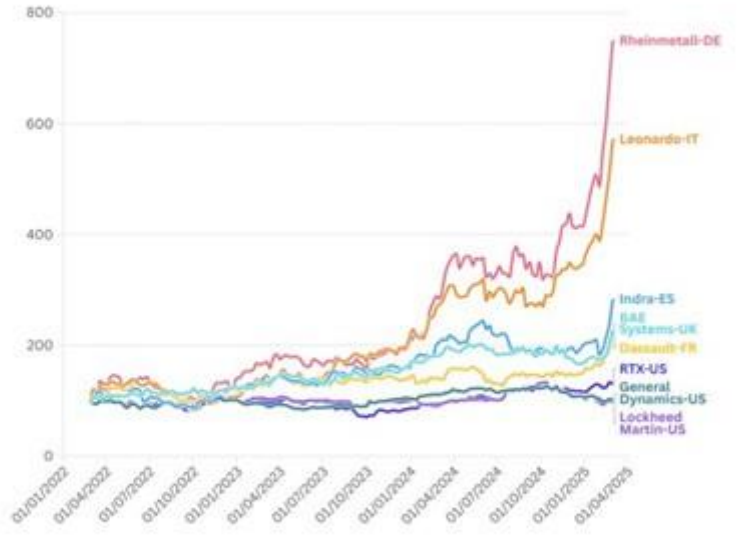

▲ European and US arms companies share prices, since the start of the Ukraine war [Base 100=21/02/2022] (Judith Arnal/Investing.com)

Over in Germany, the Chancellor-elect in the new coalition government, Friedrich Merz, pushed through the German parliament a law to end the so-called ‘fiscal brake’ that made it illegal for German governments to borrow beyond a strict limit or raise debt to pay for public spending. But now military deficit spending has priority above everything else, the only budget with no limit. The defence spending target will dwarf the deficit spending available for climate control and for badly needed infrastructure.

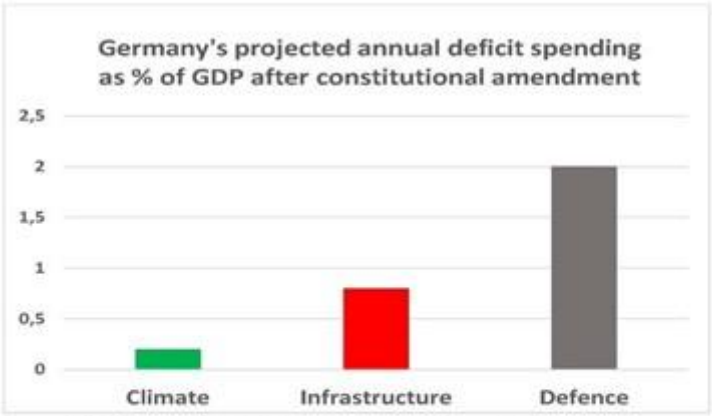

Annual deficit spending in three areas over the next 12 years. Deficit spending on defence is uncapped and chart shows the deficit spending if total defence spending is equal to the target of 3% of GDP.

Annual government spending due to the new German fiscal package will be larger than the spending boom that came with the postwar Marshall Plan and with German reunification in the early 1990s.

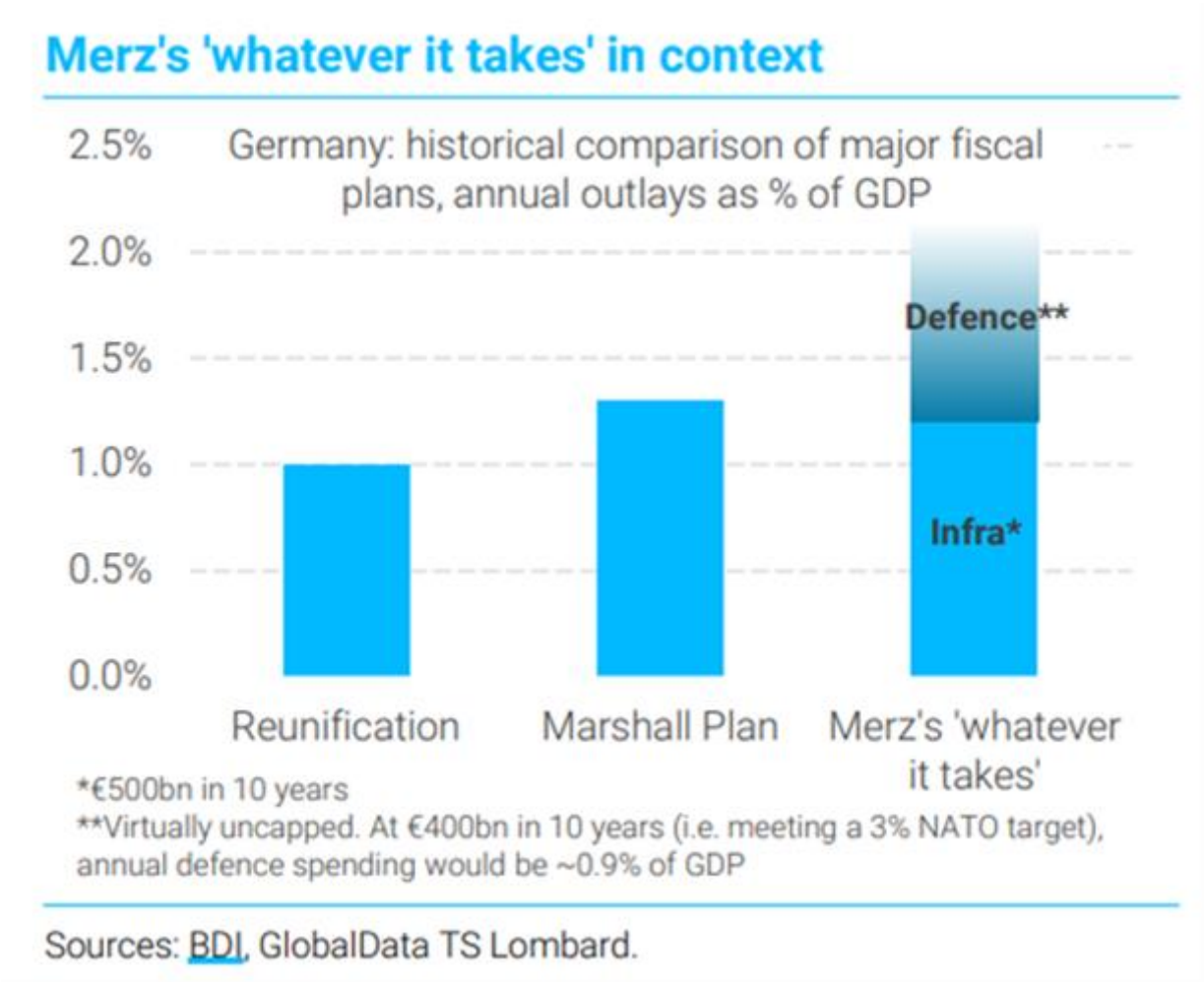
Merz's 'whatever it takes' in context
Germany: historical comparison of major fiscal plans, annual outlays as % of GDP
2.5%
2.0%
1.5%
1.0%
0.5%
0.0%
Defence**
Infra*
Reunification
Marshall Plan
Merz's 'whatever it takes'
*€500bn in 10 years
**Virtually uncapped. At €400bn in 10 years (i.e. meeting a 3% NATO target), annual defence spending would be ~0.9% of GDP
Sources: BDI, GlobalData TS Lombard.

That brings me to the economic arguments for military spending. Can military expenditure kickstart an economy that is stuck in a depression, as much of Europe has been since the end of the Great Recession in 2009? Some Keynesians think so. German arms manufacturer Rheinmetall says that Volkswagen's idle Osnabrück factory could be a prime candidate for conversion to military production. Keynesian economist, Matthew Klein, co-author with Michael Pettis of Trade Wars are Class Wars, greeted this news: *"Germany is already building tanks. I am encouraging them to build many more tanks."*

The theory of 'military Keynesianism' has a history. One variant of this was the concept of the 'permanent arms economy' that was espoused by some Marxists to explain why the major economies did not go into a depression after the end of WW2, but instead entered a long boom with only mild recessions, that lasted until the 1974-5 international slump. This 'golden age' could only be explained, they said, by permanent military spending to keep up aggregate demand and sustain full employment.

But the evidence for this theory of the post-war boom is not there. UK government military spending fell from over 12% of GDP in 1952 to around 7% in 1960 and declined through the 1960s to reach about 5% by the end of the decade. And yet the British economy did better than at any time since. In all the advanced capitalist countries, defence spending was a substantially smaller fraction of total output by the end of the 1960s than in the early 1950s:

from 10.2% of GDP in 1952-53 at the height of the Korean War; to only 6.5% by 1967. Yet economic growth was sustained pretty much through the 1960s and early 1970s.

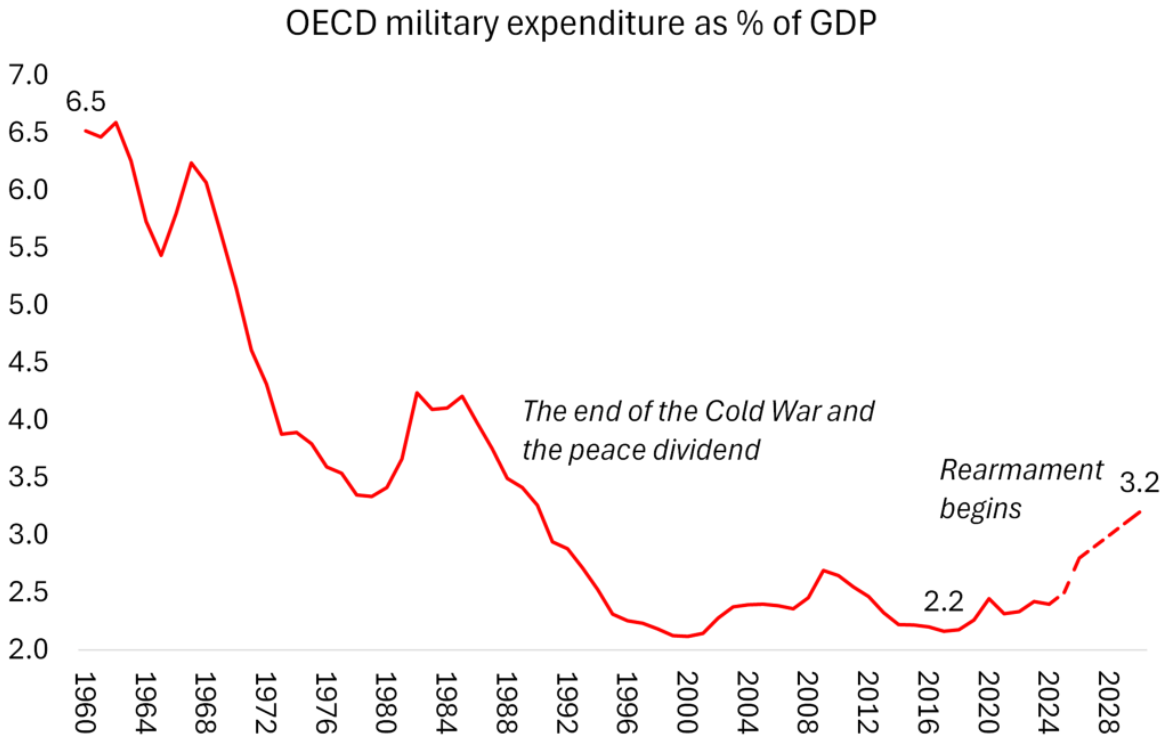

The post-war boom was not the result of Keynesian-style government spending on arms, but is explained by the post-war high rate of profitability on capital invested by the major economies. If anything, it was the other way around. Because the major economies were growing relatively fast and profitability was high, governments could afford to sustain military spending as part of their geopolitical 'cold war' objective to weaken and crush the Soviet Union – the then main enemy of imperialism.

Above all, military Keynesianism is against the interests of working people and humanity. Are we in favour of making arms to kill people in order to create jobs? This argument, often promoted by some trade union leaders, puts money before lives. Keynes once said: *"The government should pay people to dig holes in the ground and then fill them up."* People would reply. *"that's stupid, why not pay people to build roads and schools."* Keynes would respond saying *"Fine, pay them to build schools. The point is it doesn't matter what they do as long as the government is creating jobs".*

Keynes was wrong. It does matter. Keynesianism advocates digging holes and filling them up to create jobs. Military Keynesianism advocates digging graves and filling them with bodies to create jobs. If it does not matter how jobs are created then why not dramatically increase tobacco production and promote the addiction to create jobs? Currently, most people would oppose this as being directly harmful to people's health. Making weapons (conventional and unconventional) is also directly harmful. And there are plenty of other socially useful products and services that could deliver jobs and wages for workers (like schools and homes).

The UK government's defence minister John Healey recently insisted that boosting the arms budget would *"make our defence industry the driver of economic growth in this country".* Great news. Unfortunately for Healey, the UK's arms industry's trade association (ADS) estimates the UK has around 55,000 arms export jobs and another 115,00 employed in the Ministry of Defence. Even if you include the latter, that is only 0.5% of the UK workforce (see CAAT's Arms to Renewables briefing for details). Even in the US, the ratio is much the same.

There is a theoretical question often at debate in Marxist political economy. It is whether the production of weapons is productive of value in a capitalist economy. The answer is that it is, for arms producers. The arms contractors deliver goods (weapons) which are paid for by the government. The labour producing them, therefore, is productive of value and surplus value. But at the level of the whole economy, arms production is unproductive of future value, in the same way that 'luxury goods' for just capitalist consumption are. Arms production and luxury goods do not re-enter the next production process, either as means of production or as means of subsistence for the working class. While being productive of surplus value for the arms capitalists, the production of weapons is not reproductive and thus threatens the reproduction of capital. So if the increase in the overall production of surplus value in an economy slows and the profitability of productive capital begins to fall, then reducing available surplus value for productive investment in order to invest in military spending can damage the 'health' of the capitalist accumulation process.

The outcome depends on the effect on the profitability of capital. The military sector generally has a higher organic composition of capital than the average in an economy as it incorporates leading-edge technologies. So the arms sector would tend to push down the average rate of profit. On the other hand, if taxes collected by the state (or cuts in civil spending) to pay for arms manufacture are high, then wealth that might otherwise go to labour can be distributed to capital and thus can add to available surplus value. Military expenditure may have a mildly positive effect on profit rates in arms-exporting countries but not for arms-importing ones. In the latter, spending on the military is a deduction from available profits for productive investment.

In the greater scheme of things, arms spending cannot be decisive for the health of the capitalist economy. On the other hand, all-out war can help capitalism out of depression and slump. It is a key argument of Marxist economics (at least in my version) that capitalist economies can only recover in a sustained way if average profitability for the productive sectors of the economy rises significantly. And that would require sufficient destruction in the value of 'dead capital' (past accumulation) that is no longer profitable to employ.

The Great Depression of the 1930s in the US economy lasted so long because profitability did not recover throughout that decade. In 1938, the US corporate rate of profit was still less than half the rate of 1929. Profitability only picked up once the war economy was underway, by 1940 onwards.

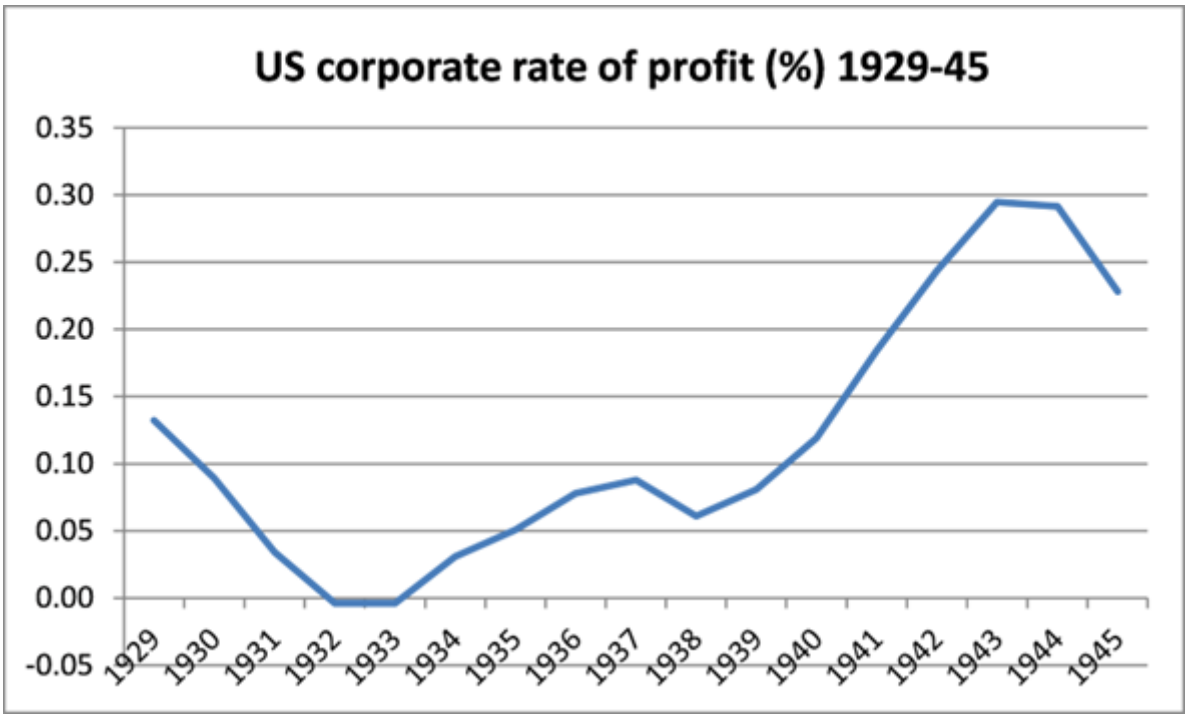

So it was not 'military Keynesianism' that took the US economy out of the Great Depression – as some Keynesians like to think. US economic recovery from the Great Depression did not start until the world war was underway. Investment took off only from 1941 (Pearl Harbor) onwards to reach, as a share of GDP, more than double the level that investment stood at in 1940. Why was that? Well, it was not the result of a pick-up in private sector investment. What happened was a massive rise in government investment and spending. In 1940, private sector investment was still below the level of 1929 and actually fell further during the war. The state sector took over nearly all investment, as resources (value) were diverted to the production of arms and other security measures in a full war economy.

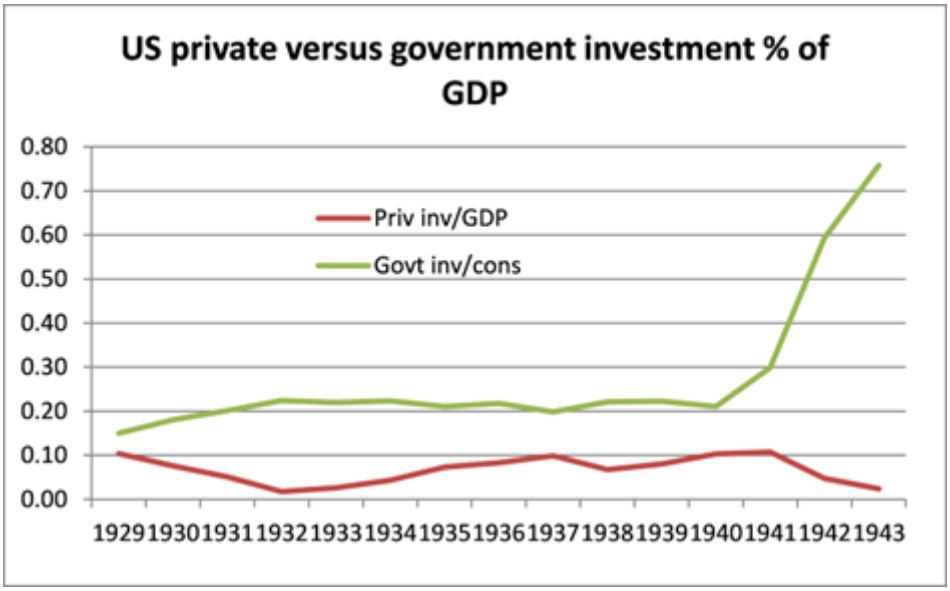

But is not increased government investment and consumption a form of Keynesian stimulus, but just at a higher level? Well, no. The difference is revealed in the continued collapse of consumption. The war economy was paid for by restricting the opportunities for workers to spend their incomes from their war-time jobs. There was forced saving through the purchase of war bonds, rationing and increased taxation to pay for the war. Government investment meant the direction and planning of production by government decree. The war economy did not stimulate the private sector, it replaced the 'free market' and capitalist investment for profit. Consumption did not restore economic growth as Keynesians (and those who see the cause of crisis in under-consumption) would expect; instead it was investment in mainly weapons of mass destruction.

The war decisively ended the depression. American industry was revitalized by the war and many sectors were oriented to defence production (for example, aerospace and electronics) or completely dependent on it (atomic energy). The war's rapid scientific and technological changes continued and intensified trends begun during the Great Depression. As the war severely damaged every major economy in the world except for the US, American capitalism gained economic and political hegemony after 1945.

Guiglelmo Carchedi explained: "*Why did the war bring about such a jump in profitability in the 1940-5 period? The denominator of the rate not only did not rise, but dropped because the physical depreciation of the means of production was greater than new investments. At the same time, unemployment practically disappeared. Decreasing unemployment made higher wages possible. But higher wages did not dent profitability. In fact, the conversion of civilian into military industries reduced the supply of civilian goods. Higher wages and the limited production of consumer goods meant that labour's purchasing power had to be greatly compressed in order to avoid inflation. This was achieved by instituting the first general income tax, discouraging consumer spending (consumer credit was prohibited) and stimulating consumer saving, principally through investment in war bonds. Consequently, labour was forced to postpone the expenditure of a sizeable portion of wages. At the same time labour's rate of exploitation increased. In essence, the war effort was a labour-financed massive production of means of destruction.*"

Let Keynes sum it up: *"It is, it seems, politically impossible for a capitalistic democracy to organize expenditure on the scale necessary to make the grand experiments which would prove my case — except in war conditions,"* from The New Republic (quoted from P. Renshaw, Journal of Contemporary History 1999 vol. 34 (3) p. 377 -364).

Source: thenextrecession wordpress Michael Roberts

2025

Share this:

Van welvaart naar oorlogvoering:

militair keynesianisme

De oorlogszucht heeft in Europa een kookpunt bereikt. Het begon allemaal toen de VS onder Trump besloten dat het niet de moeite waard was om te betalen voor de militaire 'bescherming' van Europese hoofdsteden tegen potentiële vijanden. Trump wil voorkomen dat de VS het grootste deel van de NAVO-financiering betaalt en militaire macht levert, en hij wil een einde maken aan het conflict tussen Oekraïne en Rusland, zodat hij de imperialistische strategie van de VS kan concentreren op het 'westelijk halfrond' en de Stille Oceaan, met als doel de economische opkomst van China te 'beteugelen' en te verzwakken.

Trumps strategie heeft de Europese heersende elites in paniek gebracht. Ze maken zich plotseling zorgen dat Oekraïne zal verliezen van de Russische strijdkrachten en dat Poetin binnenkort aan de grens met Duitsland zal staan of, zoals de Britse premier Keir Starmer en een voormalig hoofd van de MI5 beiden beweren, *"in de Britse straten".*

Wat de geldigheid van dit vermeende gevaar ook is, de kans is gecreëerd voor de Europese militaire en geheime diensten om de inzet te verhogen en op te roepen tot een einde aan het zogenaamde 'vredesdividend' dat begon na de val van de gevreesde Sovjet-Unie, en nu te beginnen met het herbewapeningsproces. Kaja Kallas, hoofd van het EU-buitenlands beleid, schetste het EU-buitenlands beleid zoals zij dat zag: *"Als we samen niet genoeg druk op Moskou kunnen uitoefenen, hoe kunnen we dan beweren dat we China kunnen verslaan?"*

Er worden verschillende argumenten aangevoerd voor de herbewapening van het Europese kapitalisme. Bronwen Maddox, directeur van Chatham House, de denktank voor internationale betrekkingen die voornamelijk de visie van de Britse militaire staat vertegenwoordigt, gaf het startschot. met de bewering dat *"uitgaven aan 'defensie' het allergrootste publieke voordeel zijn",* omdat ze noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van de 'democratie' tegen autoritaire krachten. Maar er moet een prijs betaald worden voor het verdedigen van de democratie: *"Het VK moet mogelijk meer lenen om de defensie-uitgaven te betalen die het zo dringend nodig heeft. In het komende jaar en daarna zullen politici zich moeten schrap zetten om geld terug te vorderen door te bezuinigen op ziekte-uitkeringen, pensioenen en gezondheidszorg."* Ze vervolgde: *"Als het decennia heeft geduurd om deze uitgaven op te bouwen, kan het decennia duren om ze terug te draaien,"* dus Groot-Brittannië moet ermee aan de slag. *"Starmer zal binnenkort een datum moeten noemen waarop het VK 2,5 procent van het bbp aan militaire uitgaven zal besteden – en er gaat al een koor dat beweert dat dit cijfer hoger moet zijn. Uiteindelijk zullen politici de kiezers moeten overtuigen om een deel van hun uitkeringen op te geven om defensie te bekostigen."*

Martin Wolf, de liberale Keynesiaanse economische goeroe van de Financial Times, lanceerde

in: *"De defensie-uitgaven zullen aanzienlijk moeten stijgen. Merk op dat ze in de jaren zeventig en tachtig 5 procent van het Britse bbp bedroegen, of meer. Op de lange termijn hoeven ze misschien niet zo hoog te zijn: het moderne Rusland is niet de Sovjet-Unie. Toch moeten ze tijdens de opbouw misschien wel zo hoog zijn, vooral als de VS zich terugtrekken."*

Hoe betalen we dit? *"Als de defensie-uitgaven permanent hoger moeten zijn, moeten de belastingen stijgen, tenzij de overheid voldoende bezuinigingen kan vinden, wat twijfelachtig is."* Maar maak je geen zorgen, uitgaven aan tanks, troepen en raketten zijn juist gunstig voor een economie, zegt Wolf. *"Het Verenigd Koninkrijk kan ook realistisch gezien economisch rendement verwachten op zijn defensie-investeringen. Historisch gezien zijn oorlogen de moeder van innovatie geweest."* Hij noemt vervolgens de prachtige voorbeelden van de winst die Israël en Oekraïne met hun oorlogen hebben behaald: *"Israëls 'start-up economie' begon in het leger. De Oekraïners hebben nu een revolutie teweeggebracht in de droneoorlogvoering."* Hij noemt de menselijke kosten die gepaard gaan met innovatie door oorlog niet. Wolf vervolgt: *"Het cruciale punt is echter dat de noodzaak om aanzienlijk meer aan defensie uit te geven, moet worden gezien als meer dan alleen een noodzaak en ook als meer dan alleen een kostenpost, hoewel beide waar zijn. Als het op de juiste manier wordt gedaan, is het ook een economische kans."* Oorlog is dus de uitweg uit economische stagnatie.

Wolf roept dat Groot-Brittannië door moet zetten: *"Als de VS niet langer een voorstander en verdediger van de liberale democratie is, is Europa de enige kracht die potentieel sterk genoeg is om de leemte te vullen. Willen Europeanen slagen in deze zware taak, dan moeten ze beginnen met het veiligstellen van hun thuisland. Hun vermogen om dat te doen zal op zijn beurt afhangen van middelen, tijd, wilskracht en ….. cohesie. Europa kan zijn defensie-uitgaven ongetwijfeld aanzienlijk verhogen."* Wolf betoogde dat we de geroemde *"Europese waarden"* van persoonlijke vrijheid en liberale democratie moeten verdedigen. *"Dat zal economisch kostbaar en zelfs gevaarlijk zijn, maar noodzakelijk... omdat "Europa bijna overal een 'vijfde colonne' heeft."* Hij concludeerde: *"Als Europa zich niet snel mobiliseert ter verdediging van zichzelf, zou de liberale democratie wel eens volledig kunnen stranden. Vandaag voelt het een beetje als de jaren dertig. Helaas lijken de VS deze keer aan de verkeerde kant te staan."*

'Progressief conservatief', FT-columnist Janan Ganesh verwoordde het ronduit: *"Europa moet zijn verzorgingsstaat inkrimpen om een oorlogsstaat te bouwen. Er is geen manier om het continent te verdedigen zonder bezuinigingen op de sociale uitgaven."* Hij maakte duidelijk dat de winst die werkende mensen na de Tweede Wereldoorlog boekten, maar in de afgelopen 40 jaar geleidelijk werden uitgehold, nu volledig tenietgedaan moet worden. *"De missie is nu om de levens van Europa te verdedigen. Hoe kan een beter bewapend continent gefinancierd worden, als het niet door een kleinere verzorgingsstaat is?"* De gouden eeuw van de naoorlogse verzorgingsstaat is niet langer mogelijk. *"Iedereen onder de 80 die zijn leven in Europa heeft doorgebracht, kan worden vergeven dat hij een gigantische* (sic – MR) *verzorgingsstaat als de natuurlijke gang van zaken beschouwt. In werkelijkheid was het het product van vreemde historische omstandigheden, die in de tweede helft van de 20e eeuw heersten en nu niet meer bestaan."*

Ja, klopt, de winsten voor werkende mensen in de gouden eeuw waren een uitzondering op de norm in het kapitalisme ('vreemde historische omstandigheden'). Maar nu *"zouden de pensioen- en zorglasten al zwaar genoeg zijn voor de werkende bevolking om te dragen, zelfs vóór de huidige defensiecrisis... Overheden zullen zuiniger moeten zijn met de oude. Of, als dat ondenkbaar is gezien hun stemgewicht, zal de strop moeten vallen op productievere uitgavenposten...*
Hoe dan ook, de verzorgingsstaat zoals we die kennen moet enigszins terugtrekken: niet genoeg om hem niet langer zo te noemen, maar genoeg om pijn te doen." Ganesh, de ware conservatief, ziet herbewapening als een kans voor het kapitaal om de noodzakelijke bezuinigingen op de sociale zekerheid en publieke diensten door te voeren. *"Bezuinigingen zijn makkelijker te verkopen in naam van defensie dan in naam van een*

een algemeen begrip van efficiëntie... Toch is dat niet het doel van defensie, en politici moeten hierop hameren. Het doel is overleven." Dus het zogenaamde 'liberale kapitalisme' moet overleven en dat betekent dat de levensstandaard van de allerarmsten moet worden verlaagd en er geld moet worden uitgegeven aan oorlogsvoering.
Van verzorgingsstaat naar oorlogsstaat.

De Poolse premier Donald Tusk ging nog een stap verder met de oorlogszucht. Hij zei dat Polen *"moet streven naar de modernste mogelijkheden, ook op het gebied van kernwapens en moderne onconventionele wapens".* Kunnen we aannemen dat 'onconventioneel' chemische wapens betekende? Tusk: *"Ik zeg dit met volle verantwoordelijkheid: het is niet voldoende om conventionele wapens te kopen, de meest traditionele."*

Bijna overal in Europa klinkt dan ook de roep om meer 'defensie'-uitgaven en herbewapening.
Voorzitter van de Europese Commissie Ursula von der Leyen heeft een Rearm Europe Plan voorgesteld dat tot doel heeft tot € 800 miljard te mobiliseren om een enorme verhoging van de defensie-uitgaven te financieren.
"We bevinden ons in een tijdperk van herbewapening en Europa is klaar om zijn defensie-uitgaven enorm te verhogen, zowel om te reageren op de urgentie op korte termijn om te handelen en Oekraïne te steunen, maar ook om tegemoet te komen aan de noodzaak op lange termijn om meer verantwoordelijkheid te nemen voor onze eigen Europese veiligheid", zei ze. Onder een 'noodontsnappingsclausule' zal de Europese Commissie oproepen tot hogere uitgaven aan wapens, zelfs als dit de bestaande begrotingsregels overtreedt. Ongebruikte COVID-fondsen (€ 90 miljard) en meer leningen via een "nieuw instrument" zullen volgen, om € 150 miljard aan leningen te verstrekken aan lidstaten om gezamenlijke defensie-investeringen te financieren in pan-Europese capaciteiten, waaronder lucht- en raketverdediging, artilleriesystemen, raketten en munitie, drones en antidronesystemen. Von der Leyen beweerde dat als EU-landen hun defensie-uitgaven gemiddeld met 1,5% van het bbp zouden verhogen, er de komende vier jaar € 650 miljard vrij zou kunnen komen. Maar er zou geen extra geld zijn voor investeringen, infrastructuurprojecten of openbare diensten, omdat Europa zijn middelen moet inzetten voor oorlogsvoorbereiding.

Tegelijkertijd, zoals de FT het stelde, De Britse regering *"maakt een snelle transitie van groen naar slagschipgrijs door defensie centraal te stellen in haar benadering van technologie en productie."* Starmer kondigde een verhoging van de defensie-uitgaven aan tot 2,5% van het bbp in 2027 en de ambitie om 3% te bereiken in de jaren 2030. De Britse minister van Financiën, Rachel Reeves, die de uitgaven aan kinderbijslag, winteruitkeringen voor ouderen en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen gestaag heeft verlaagd, kondigde aan dat het nieuwe National Wealth Fund van de Labour-regering zou worden gewijzigd om te kunnen investeren in defensie. Britse wapenfabrikanten staan op scherp.
"Als we de ethiek van de wapenproductie even buiten beschouwing laten, die sommige investeerders afschrikt, is er genoeg positiefs te melden over defensie als industriële strategie", aldus een CEO.

As much as the situation may seem acute, there is already a clear group of beneficiaries from the massive spending programmes: the EU defence industry.

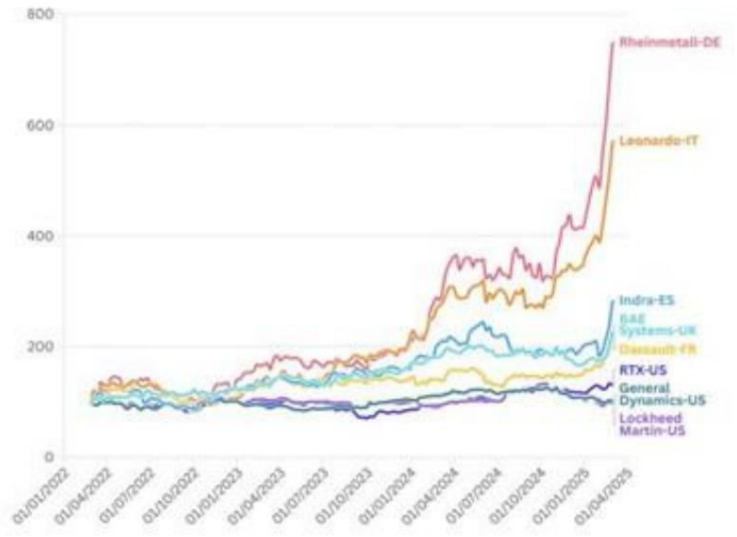

▲ European and US arms companies share prices, since the start of the Ukraine war [Base 100=21/02/2022] (Judith Arnal/Investing.com)

In Duitsland heeft de aankomend bondskanselier van de nieuwe coalitieregering, Friedrich Merz, een wet door het Duitse parlement geloodst om een einde te maken aan de zogenaamde 'begrotingsrem', die het voor Duitse regeringen illegaal maakte om boven een strikte limiet te lenen of schulden te maken om overheidsuitgaven te bekostigen. Maar nu hebben de militaire tekorten voorrang boven alles, de enige begroting zonder limiet. De doelstelling voor defensie-uitgaven zal de tekorten die beschikbaar zijn voor klimaatbeheersing en broodnodige infrastructuur in de schaduw stellen.

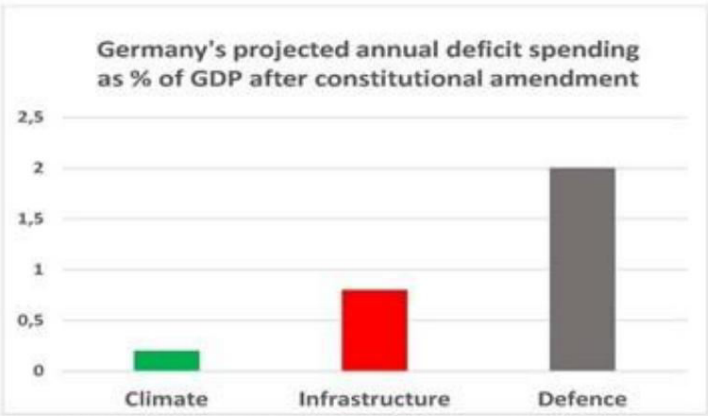

Annual deficit spending in three areas over the next 12 years. Deficit spending on defence is uncapped and chart shows the deficit spending if total defence spending is equal to the target of 3% of GDP.

De jaarlijkse overheidsuitgaven als gevolg van het nieuwe Duitse begrotingspakket zullen groter zijn dan de uitgavenhausse die ontstond door het Marshallplan na de oorlog en door de Duitse hereniging begin jaren negentig.

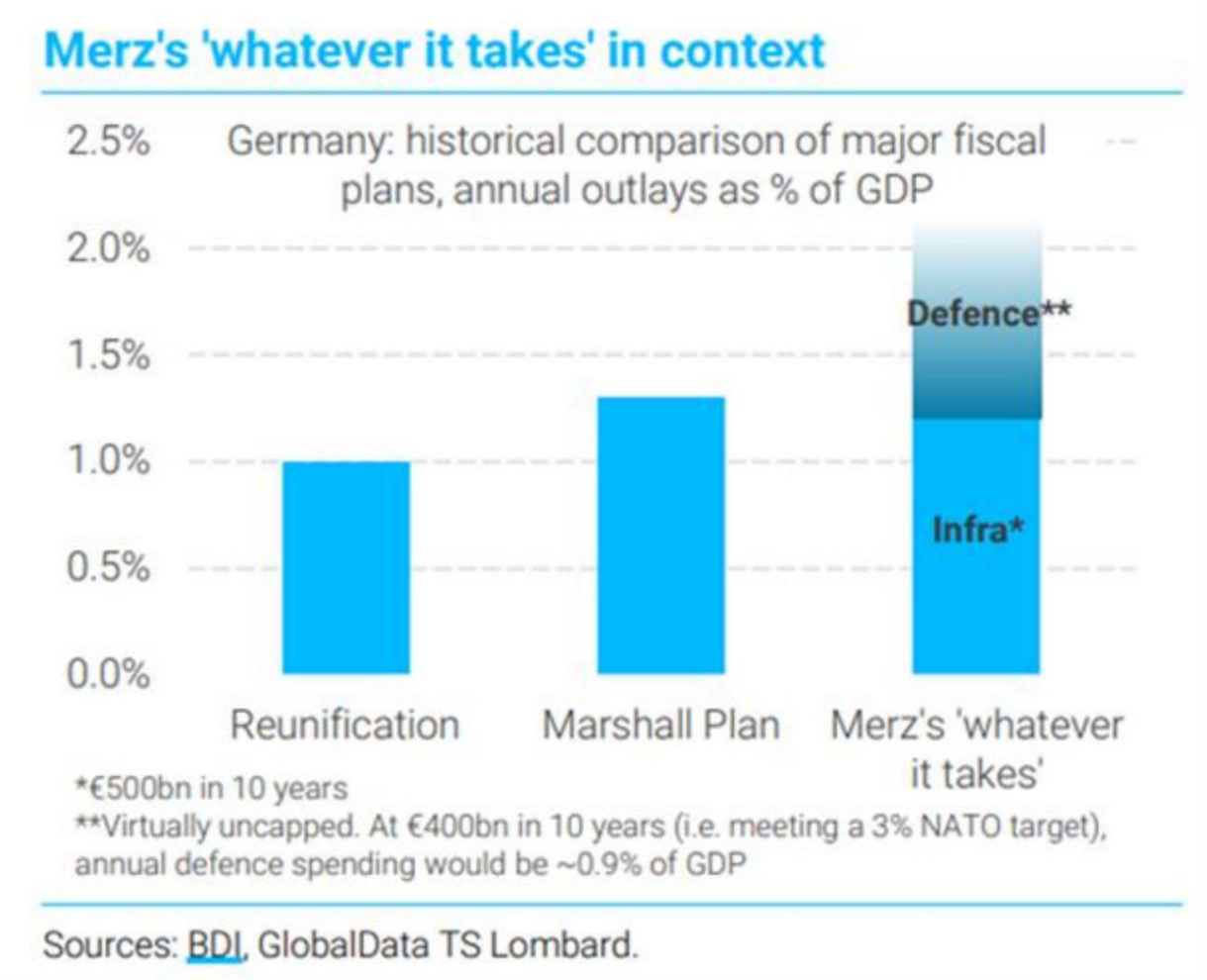
Merz's 'whatever it takes' in context
Germany: historical comparison of major fiscal plans, annual outlays as % of GDP
2.5%
2.0%
1.5%
1.0%
0.5%
0.0%
Defence**
Infra*
Reunification
Marshall Plan
Merz's 'whatever it takes'
*€500bn in 10 years
**Virtually uncapped. At €400bn in 10 years (i.e. meeting a 3% NATO target), annual defence spending would be ~0.9% of GDP
Sources: BDI, GlobalData TS Lombard.

Dat brengt me bij de economische argumenten voor militaire uitgaven. Kunnen militaire uitgaven een economie die in een depressie zit, zoals een groot deel van Europa sinds het einde van de Grote Recessie in 2009, een impuls geven? Sommige keynesianen denken van wel. De Duitse wapenfabrikant Rheinmetall zegt dat de stilgelegde fabriek van Volkswagen in Osnabrück een goede kandidaat zou kunnen zijn voor omschakeling naar militaire productie. Keynesiaans econoom Matthew Klein, co-auteur met Michael Pettis van Trade Wars are Class Wars, begroette dit nieuws: *"Duitsland bouwt al tanks. Ik moedig ze aan om nog veel meer tanks te bouwen."*

De theorie van het 'militaire keynesianisme' heeft een geschiedenis. Een variant hiervan was het concept van de 'permanente wapeneconomie', dat door sommige marxisten werd aangehangen om te verklaren waarom de grote economieën na het einde van de Tweede Wereldoorlog niet in een depressie terechtkwamen, maar in plaats daarvan een lange bloeiperiode met slechts milde recessies, die duurde tot de internationale crisis van 1974-1975. Deze 'gouden eeuw' kon volgens hen alleen worden verklaard door permanente militaire uitgaven om de totale vraag op peil te houden en volledige werkgelegenheid te behouden.

Maar het bewijs voor deze theorie van de naoorlogse bloei ontbreekt. De militaire uitgaven van de Britse overheid daalden van meer dan 12% van het bbp in 1952 tot ongeveer 7% in 1960 en daalden in de jaren zestig tot ongeveer 5% aan het einde van het decennium. Toch presteerde de Britse economie beter dan ooit sindsdien. In alle ontwikkelde kapitalistische landen vormden de defensie-uitgaven eind jaren zestig een aanzienlijk kleiner deel van de totale productie dan begin jaren vijftig.

van 10,2% van het BBP in 1952-53 op het hoogtepunt van de Koreaanse Oorlog; tot slechts 6,5% in 1967. Toch bleef de economische groei vrijwel tot in de jaren zestig en begin jaren zeventig op peil.

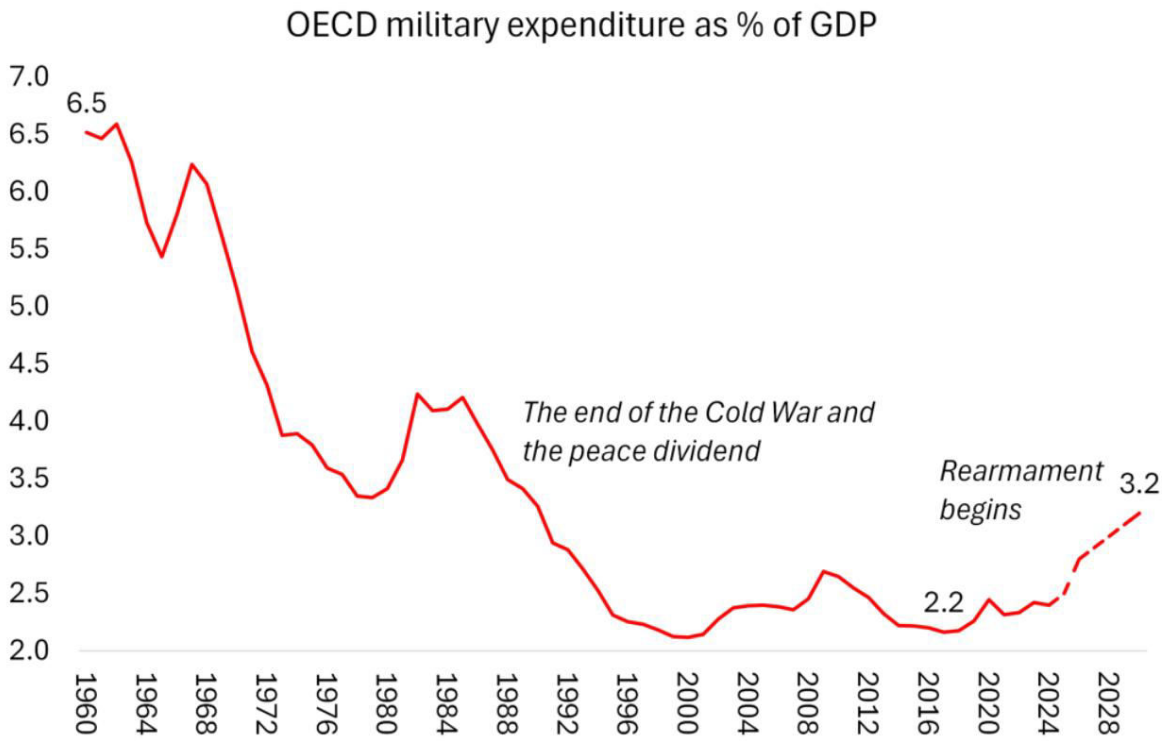

De naoorlogse bloei was niet het gevolg van Keynesiaanse overheidsuitgaven aan wapens, maar wordt verklaard door de hoge naoorlogse winstgevendheid op het geïnvesteerde kapitaal van de grote economieën. Het was eerder andersom. Omdat de grote economieën relatief snel groeiden en de winstgevendheid hoog was, konden overheden het zich veroorloven om militaire uitgaven te blijven doen als onderdeel van hun geopolitieke 'Koude Oorlog'-doelstelling om de Sovjet-Unie – destijds de belangrijkste vijand van het imperialisme – te verzwakken en te verpletteren.

Het militaire Keynesianisme is bovenal in strijd met de belangen van de werkende mensen en de mensheid. Zijn we vóór het maken van wapens om mensen te doden en zo banen te creëren? Dit argument, vaak aangevoerd door sommige vakbondsleiders, stelt geld boven levens. Keynes zei ooit: *"De overheid zou mensen moeten betalen om gaten in de grond te graven en ze vervolgens weer dicht te gooien."* Mensen antwoordden dan: *"Dat is stom, waarom betalen we mensen niet om wegen en scholen te bouwen?"* Keynes antwoordde dan: *"Prima, betaal ze maar om scholen te bouwen. Het punt is dat het niet uitmaakt wat ze doen, zolang de overheid maar banen creëert."*

Keynes had ongelijk. Het doet er wel degelijk toe. Keynesianisme pleit voor het graven van gaten en het opvullen ervan om banen te creëren. Militair Keynesianisme pleit voor het graven van graven en het vullen ervan met lijken om banen te creëren. Als het er niet toe doet hoe banen worden gecreëerd, waarom verhogen we dan niet drastisch de tabaksproductie en bevorderen we de verslaving om banen te creëren? Momenteel zouden de meeste mensen hiertegen zijn, omdat het direct schadelijk is voor de gezondheid. Het maken van wapens (conventioneel en onconventioneel) is ook direct schadelijk. En er zijn tal van andere maatschappelijk nuttige producten en diensten die banen en lonen voor werknemers zouden kunnen opleveren (zoals scholen en huizen).

De Britse minister van Defensie, John Healey, hield onlangs vol dat het verhogen van het wapenbudget *"onze defensie-industrie de motor van de economische groei in dit land zou maken".* Goed nieuws.
Helaas voor Healey schat de branchevereniging van de Britse wapenindustrie (ADS) dat het Verenigd Koninkrijk ongeveer 55.000 banen in de wapenexport heeft en nog eens 115.000 bij het Ministerie van Defensie. Zelfs als je die laatste meerekent, is dat slechts 0,5% van de Britse beroepsbevolking (zie de briefing Arms to Renewables van CAAT voor meer informatie). Zelfs in de VS is de verhouding veel lager
dezelfde.

Er is een theoretische vraag die vaak ter discussie staat in de marxistische politieke economie: of de productie van wapens waarde genereert in een kapitalistische economie. Het antwoord is ja, voor wapenproducenten. De wapenleveranciers leveren goederen (wapens) die door de overheid worden betaald. De arbeid die ze produceert, genereert daarom waarde en meerwaarde.
Maar op het niveau van de gehele economie is wapenproductie onproductief voor toekomstige waarde, net zoals 'luxegoederen' voor louter kapitalistische consumptie dat wel zijn. Wapenproductie en luxegoederen komen niet terug in het volgende productieproces, noch als productiemiddel, noch als bestaansmiddel voor de arbeidersklasse. Hoewel wapenproductie meerwaarde genereert voor de wapenkapitalisten, is het niet reproductief en bedreigt het dus de reproductie van kapitaal. Dus als de toename van de totale productie van meerwaarde in een economie vertraagt en de winstgevendheid van productief kapitaal begint te dalen, dan kan het verminderen van de beschikbare meerwaarde voor productieve investeringen ten behoeve van militaire uitgaven de 'gezondheid' van het kapitalistische accumulatieproces schaden.

De uitkomst hangt af van het effect op de winstgevendheid van kapitaal. De militaire sector heeft over het algemeen een hogere organische kapitaalsamenstelling dan gemiddeld in een economie, omdat deze geavanceerde technologieën integreert. De wapensector zou dus de gemiddelde winstvoet drukken. Aan de andere kant, als de door de staat geïnde belastingen (of bezuinigingen op civiele uitgaven) om de wapenproductie te bekostigen hoog zijn, kan de rijkdom die anders naar arbeid zou gaan, worden verdeeld over kapitaal en zo bijdragen aan de beschikbare meerwaarde. Militaire uitgaven kunnen een licht positief effect hebben op de winstvoeten in wapenexporterende landen, maar niet in wapenimporterende landen. In het laatste geval worden de uitgaven voor het leger afgetrokken van de beschikbare winst voor productieve investeringen.

In het grotere geheel kunnen wapenuitgaven niet doorslaggevend zijn voor de gezondheid van de kapitalistische economie. Aan de andere kant kan een totale oorlog het kapitalisme wel uit een depressie en recessie helpen. Het is een belangrijk argument van de marxistische economie (althans in mijn versie) dat kapitalistische economieën zich alleen duurzaam kunnen herstellen als de gemiddelde winstgevendheid van de productieve sectoren van de economie aanzienlijk stijgt. En daarvoor is voldoende waardevernietiging van 'dood kapitaal' (vroegere accumulatie) nodig, dat niet langer rendabel is om in te zetten.

De Grote Depressie van de jaren dertig in de Amerikaanse economie duurde zo lang omdat de winstgevendheid zich in dat decennium niet herstelde. In 1938 bedroeg de winstvoet van Amerikaanse bedrijven nog steeds minder dan de helft van die van 1929. De winstgevendheid trok pas aan toen de oorlogseconomie op gang kwam, vanaf 1940.

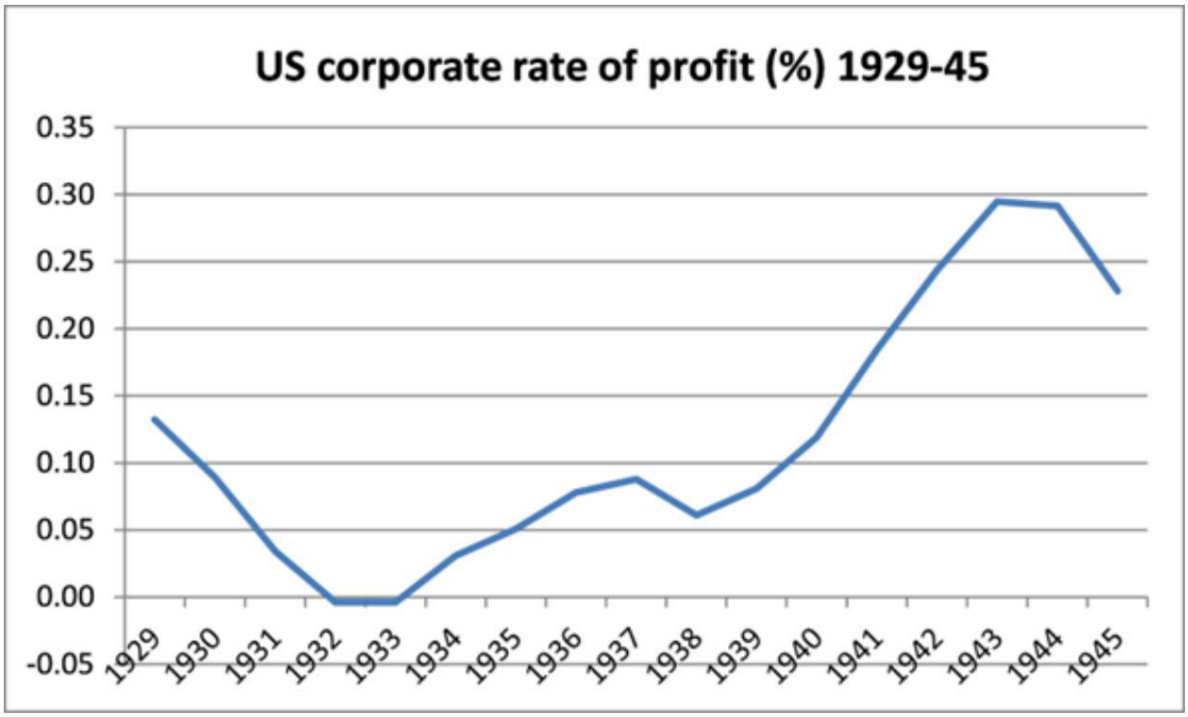

Het was dus niet 'militair keynesianisme' dat de Amerikaanse economie uit de Grote Depressie haalde – zoals sommige keynesianen graag denken. Het herstel van de Amerikaanse economie na de Grote Depressie begon pas toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. De investeringen namen pas vanaf 1941 (Pearl Harbor) toe en bereikten, als percentage van het bbp, meer dan het dubbele van het niveau van 1940. Hoe kwam dat? Nou, het was niet het gevolg van een toename van de investeringen door de private sector.

Wat er gebeurde, was een enorme stijging van de overheidsinvesteringen en -uitgaven. In 1940 lagen de investeringen van de particuliere sector nog steeds onder het niveau van 1929 en daalden ze tijdens de oorlog zelfs nog verder. De staatssector nam bijna alle investeringen over, omdat de middelen (waarde) werden aangewend voor de productie van wapens en andere veiligheidsmaatregelen in een volle oorlogseconomie.

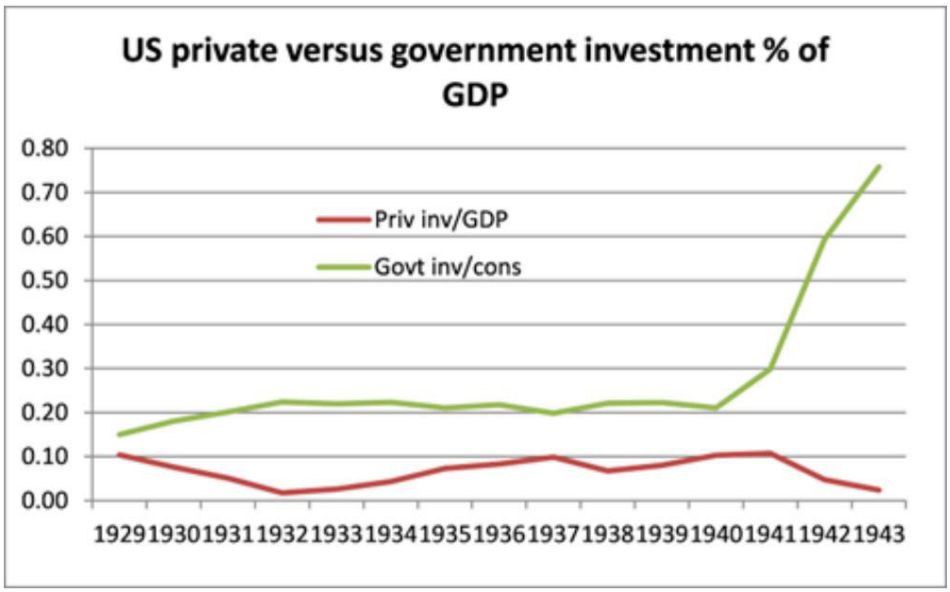

Maar zijn verhoogde overheidsinvesteringen en -consumptie niet een vorm van Keynesiaanse stimulering, maar dan op een hoger niveau? Nou, nee. Het verschil wordt duidelijk in de aanhoudende daling van de consumptie. De oorlogseconomie werd betaald door de mogelijkheden voor arbeiders om hun inkomsten uit hun oorlogsbanen te besteden te beperken. Er was sprake van gedwongen sparen door de aankoop van oorlogsobligaties, rantsoenering en verhoogde belastingen om de oorlog te bekostigen. Overheidsinvesteringen betekenden de sturing en planning van de productie door middel van overheidsdecreten. De oorlogseconomie stimuleerde de private sector niet, maar verving de 'vrije markt' en kapitalistische investeringen voor winst. Consumptie herstelde de economische groei niet zoals Keynesianen (en zij die de oorzaak van de crisis in onderconsumptie zien) zouden verwachten; in plaats daarvan was er sprake van investeringen in voornamelijk massavernietigingswapens.

De oorlog maakte een definitief einde aan de depressie. De Amerikaanse industrie werd door de oorlog nieuw leven ingeblazen en veel sectoren waren gericht op defensieproductie (bijvoorbeeld de lucht- en ruimtevaart en elektronica) of er volledig afhankelijk van (kernenergie). De snelle wetenschappelijke en technologische veranderingen van de oorlog zetten zich voort en versterkten de trends die tijdens de Grote Depressie waren ingezet. Omdat de oorlog elke grote economie ter wereld, behalve de VS, zwaar beschadigde, verwierf het Amerikaanse kapitalisme na 1945 economische en politieke hegemonie.

Guiglelmo Carchedi legde uit: *Waarom bracht de oorlog in de periode 1940-1945 zo'n sprong in de winstgevendheid teweeg? De noemer van het tarief steeg niet alleen niet, maar daalde zelfs omdat de fysieke afschrijving van de productiemiddelen groter was dan de nieuwe investeringen. Tegelijkertijd verdween de werkloosheid praktisch. De dalende werkloosheid maakte hogere lonen mogelijk. Maar hogere lonen drukten de winstgevendheid niet. Sterker nog, de omschakeling van civiele naar militaire industrieën verminderde het aanbod van civiele goederen. Hogere lonen en de beperkte productie van consumptiegoederen betekenden dat de koopkracht van arbeid sterk moest worden ingeperkt om inflatie te voorkomen. Dit werd bereikt door de eerste algemene inkomstenbelasting in te voeren, consumentenuitgaven te ontmoedigen (consumentenkrediet werd verboden) en consumentenbesparingen te stimuleren, voornamelijk door te investeren in oorlogsobligaties. Daardoor werd arbeid gedwongen de besteding van een aanzienlijk deel van de lonen uit te stellen. Tegelijkertijd nam de uitbuitingsgraad van arbeid toe. In wezen was de oorlogsinspanning een door arbeid gefinancierde massaproductie van vernietigingsmiddelen.*

Laat Keynes het samenvatten: *"Het is, zo lijkt het, politiek onmogelijk voor een kapitalistische democratie om uitgaven te organiseren op de schaal die nodig is om de grote experimenten uit te voeren die mijn gelijk zouden bewijzen – behalve in oorlogsomstandigheden,"* uit The New Republic (geciteerd uit P. Renshaw, Tijdschrift voor Hedendaagse Geschiedenis 1999 vol. 34 (3) blz. 377 -364).

Bron: thenextrecession wordpress Michael Roberts

2025

Deel dit: